

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och
jordbruksvetenskap

Ett levande jordbruk skapar en levande landsbygd

**- en empirisk studie med fokus på den ekologiska
produktionen**

A vibrant agriculture creates vibrant rural areas
- an empirical study focusing on organic farming

Matilda Hillerius

Ett levande jordbruk skapar en levande landsbygd

- en empirisk studie med fokus på den ekologiska produktionen

A vibrant agriculture creates vibrant rural areas

- an empirical study focusing on organic farming

Matilda Hillerius

Handledare:	Göran Ek, Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) Institutionen för stad och land, avdelningen för landsbygdsutveckling
Biträdande handledare:	Kjell Hansen, Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) Institutionen för stad och land, avdelningen för landsbygdsutveckling
Examinator:	Yvonne Gunnarsdotter, Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) Institutionen för stad och land, avdelningen för landsbygdsutveckling

Omfattning: 15hp

Nivå: Grundnivå, G2F

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0523

Program/Utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Publiceringsår: 2014

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Ekologiskt jordbruk, mångfunktionalitet, landsbygdsutveckling

Sverigeslantbruksuniversitet

Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land

SAMMANFATTNING

I ett samhälle där människor blir allt mer miljömedvetna, växer efterfrågan på närproducerad och ekologisk mat. Den ökade ekologiska trenden ställer höga krav på våra ekologiska bönder samtidigt som allt fler gårdar läggs ner i Sverige och den svenska matproduktionen konkurreras ut på grund av import från andra länder. Ett socialt och ekologiskt hållbart lantbruk är viktigt för den svenska landsbygden. Människor som tillsammans verkar på landsbygden skapar gemenskap och jordbruket med dess olika funktioner bidrar till landsbygdsutveckling. Denna studie har ett fokus på ekologiska lantbrukare och syftet är att visa på vilket sätt lantbruket kan bidra till landsbygdsutveckling samt att förstå lantbrukarens vardagsverklighet som ständigt är under påverkan av politiken.

Uppsatsen är indelad i tre delar där den första delen diskuterar drivkrafterna till varför lantbrukarna valt att bedriva ett ekologiskt jordbruk. Den andra delen visar hur jordbrukspolitiken påverkar en lantbrukares vardag och hur det ser ut i praktiken. Den sista delen visar på vilket sätt mångfunktionalitet i jordbruket kan bidra till landsbygdsutveckling. För att samla in mitt material genomfördes en kvalitativ studie i form av intervjuer med ekologiska lantbrukare i Uppland. Jag gjorde också en litteraturundersökning för att komplettera mitt material. För att uppnå mitt syfte har jag använt mig av Giddens struktureringsteori och använt analytiska begrepp som diskursivt och praktiskt medvetande samt ontologisk trygghet.

Resultatet av studien visar att det finns flera orsaker till varför de som deltagit i studien valt att bedriva ett ekologiskt lantbruk. Den främsta verkar däremot vara utmaningen som jordbruket innebär. Att bedriva ekologiskt jordbruk för att man tror på ett hållbart jordbruk visar sig också vara en stor anledning. De politiska instanser i form av myndigheter och regelverk påverkar lantbrukarnas vardag. Den ibland krångliga byråkratin visar sig skapa irritation hos lantbrukarna, men kan även bidra med ekonomiska resurser i form av stöd och ersättningar som lantbrukaren inte skulle klara sig utan.

Slutsatsen som dragits i denna studie är de sociala relationer och nätverk som skapas när människor möts på gårdar är viktiga för landsbygden och att det svenska lantbruket behövs, oavsett driftsinriktning. Det är våra svenska bönder och de människor som lever på landet som tillsammans skapar en levande landsbygd.

Innehållsförteckning

SAMMANFATTNING

1. Inledning	1
1.2 Introduktion	1
1.3 Bakgrund	1
1.4 Ett hållbart jordbruk för en hållbar framtid	3
1.5 Syfte och Urval	4
1.6 Materialinsamling och metod	5
2. Teoretisk utgångspunkt	6
3. Mötet med gårdarna	8
Hacksta gård	8
Alsike prästgård	9
Skornome Gård	10
4. Empiri och analys	11
Del 1. Drivkrafterna	11
Utmaningen – lyckan i att lyckas	11
Del 2. Politikens oundvikliga påverkan	16
Oro inför framtiden	20
Del 3. Lantbrukets mångfunktionalitet	22
Upplandsbonden	22
Nyttan med ekologisk produktion	25
Sociala relationer och landsbygdsutveckling	27
5. Avslutande diskussion	30
REFERENSLISTA	32
BILAGA 1	34
Frågeformulär	

Kap 1. Inledning

I det inledande kapitlet ges en introduktion till mitt forskningsproblem samt motivering till varför det är av intresse. Vidare definieras de begrepp som är tänkta att föra uppsatsen framåt och i slutet av kapitlet formuleras ett syfte med tillhörande frågeställningar.

1.2 Introduktion

Om Sverige ska överleva måste landsbygden överleva skriver Johanna Björklund och Rebecka Milestad i boken *Ska hela Sverige leva?* (2008) och menar att ett jordbruk med många funktioner kan vara en drivkraft för landsbygdens utveckling. I framtiden behöver vi landsbygdens förnyelsebara naturresurser för att försörja oss då inget samhälle klarar sig utan mat. Skog och jordbruksmark förvaltas och brukas främst på den svenska landsbygden. I den rika delen av världen har vi idag en livsstil som bygger på en konsumtion som innebär inte bara att vi tär på jordens resurser, utan också genom utsläpp hotar dess klimat. Samtidigt är en mycket hög andel av de livsmedel vi konsumerar importerade från länder med lägre produktionskostnader än de vi själva har. På sikt är det dock mycket som talar för att bl.a. med ett försämrat klimat kommer vi tvingas förlita oss allt mer på de naturresurser som finns i vårt eget land och i vår egen närmiljö. Jordbruket, som idag i hög grad bedrivs utifrån stordriftens och monokulturens ekonomiska logik, behöver i ett sådant läge förändras i riktning mot det som ofta benämns mångfunktionalitet, dvs. i riktning mot driftsformer som utgörs av kombinationer av flera olika inriktningar. Ett mångfunktionellt lantbruk kan därmed ses som en viktig potentiell resurs för att bromsa färden mot en allt mer ohållbar utveckling.

1.3 Bakgrund

Lantbruket har förlorat sin självklara roll som motor för landsbygdens utveckling och landsbygdsbefolkningen är inte längre beroende av det lokala lantbruket för att få mat. Gårdar i skogs- och mellanbygder har lagts ner eller används mindre intensivt än tidigare. Den enda gårdstyp som ökar i Sverige är idag de riktigt stora gårdarna och produktionen är mer kostnadseffektiv i stora enheter. Detta leder till att de mindre gårdarna konkurreras ut då produktionen på dessa blir relativt sett dyrare. Den biologiska mångfalden har minskat drastiskt runt om i landet och bekämpningsmedlen som det storskaliga jordbruket medför har minskat möjligheterna för vilda djur och växter att leva i jordbrukslandskapet.

På senare tid har ändå politiker och andra aktörer uppmärksammat de ekologiska problemen som uppstått till följd av detta. Lantbrukare som brukar mark på ett sätt som gynnar biologisk

mångfald och minskar jordbrukets negativa miljöpåverkan får därför miljöersättningar, vilket är en betydande inkomstkälla för många. Lantbrukare får förutom miljöersättningar även ett gårdsstöd för den mark han eller hon brukar. Gårdsstödet är till för att gynna lantbruksföretag på landsbygden för att lättare kunna bedriva sin verksamhet och för att bevara och utveckla marker med höga natur- och kulturvärden (EU-upplysningen, 2014).

De lantbrukare som odlar ekologiskt får förutom gårdsstödet också miljöersättning för det klimatanpassade jordbruk de bedriver. De kan både få betalt för de eventuella livsmedel de säljer direkt från gården och för vissa av de ekologiska funktioner som de upprätthåller, på så sätt är det den produktionsform som ger mest ersättning. Varje land som är medlem i EU har ett landsbygdsprogram som består av dessa finansiella stöd och de är till för att utveckla landsbygden. Programmet är tänkt att bland annat gynna lönsamma och livskraftiga företag på landsbygden och aktiva bönder som ger oss öppna marker med betande djur. Stöden och ersättningarna finansieras gemensamt av Sverige och EU (Jordbruksverket, 2014).

Ett sätt att förstå detta är att samhället har fått upp ögonen för lantbrukets mångfunktionalitet, det vill säga att ett och samma lantbruk kan skapa en mängd olika funktioner eller tjänster för bygden. Lantbruket är idag inte bara till för att förse människor med mat och energi utan det har skett en utveckling där lantbruket innebär så mycket mer. Det ekologiska jordbruket är en av alla de ytterligare tjänster lantbruket ger landsbygden. Efterfrågan på ekologiska och närproducerade produkter ökar allt mer och till följd av detta väljer många ekologiska gårdar att öppna gårdsbutiker. Att kunna sälja sina varor direkt från gården ger en högre ekonomisk avkastning och en förutsättning för deras fortsatta existens. Gårdsbutiker lockar även turister och andra besökare till platsen och man ser idag hur lantbruket fungerar som en social mötesplats för människor. Det öppna landskapet är en annan viktig social funktion som lantbruket har och gör att människor vill bo på landet (Björklund & Milestad, 2008).

1.4 Ett hållbart jordbruk för en hållbar framtid

Jag kom att intressera mig för de ekologiska lantbrukarnas betydelse för landsbygdens möjligheter att överleva som en socialt hållbar miljö efter att ha läst en rapport av Åsa Domeij. Hon menar att ekologiskt lantbruk skulle vara en bidragande faktor till landsbygdsutveckling då de ekologiska gårdarna har lätt att locka till sig folk. Det skapar en positiv image i lokalsamhället vilket leder till mervärden som är positiva för bland annat utveckling av turism. Hon hävdar även att ekologisk mat genererar en ökad kundkrets. Det finns studier som visar att ekologiska lantbrukare har stora kontaktnät i livsmedelskedjan samtidigt som de är aktiva i bygdernas olika nätverk. Studier som gjorts visar att det finns ett stort engagemang hos ekologiska producenter och en attityd som är väldigt öppen. Om denna öppenhet gentemot omgivningen beror på att de som är ekologiska lantbrukare i allmänhet är företagsamma personer som är ovanligt framåt, eller om det beror på att den ekologiska produktionen i sig bidrar till att lantbrukarna blir mer öppna för utveckling och kontakter, finns det dock ingen forskning som visar på (Domeij, 2007). Jag fastnade direkt för detta resonemang och ville själv försöka ta reda på om det verkligen stämmer, att ekologiskt lantbruk skulle bidra mer till landsbygdsutveckling än konventionellt lantbruk. Mitt intresse tidigare finns framförallt i frågor som rör hållbar utveckling, främst ur ett landsbygdsperspektiv, och det var där diskussionen kring ekologiskt jordbruk växte fram. Det sätt vi människor lever på och konsumerar idag är inte hållbart och i arbetet mot en mer hållbar framtid är jordbruket viktigt. Ett hållbart jordbruk tar hänsyn till ekonomiska, sociala och ekologiska villkor och motverkar miljöförstöringar som till exempel övergödning och miljögifter (SCB, Jordbruksverket, Naturvårdsverket och LRF, 2012).

Den allmänna definitionen av hållbar utveckling presenterades i Brundtlandrapporten (1987) och lyder: *En hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov.* Begreppet hållbar utveckling består av tre olika pelare, en ekologisk, en ekonomisk och en social, där alla måste samspela med varandra för att inte till exempel naturresurserna ska överexploateras (FN-förbundet, 2012).

Hållbar utveckling finns som en central del i jordbruket även om det oftast kallas för något annat och på senare tid har *socialt hållbar* utveckling blivit ett viktigt begrepp för planering, politik och utvecklingsprojekt av olika slag, inte minst inom lantbruket. Även om begreppet hållbar utveckling består av tre olika dimensioner kan man samtidigt påstå att det borde ses som en helhet och att det inte går att skilja social hållbarhet från ekologisk och ekonomisk. Hållbar utveckling är på något vis en överenskommelse mellan människor, grupper och

nationer och fungerar som en kulturell konstruktion där konstruktionen kan tolkas på olika sätt i olika sammanhang.

Som politisk idé har hållbar utveckling haft en stor betydelse och det har varit viktigt att genom de senaste decennierna kunna använda begreppets olika definitioner beroende på kontext. För att återkomma till den sociala hållbarheten gör Nordström (2008:44) en definition av begreppet som lyder *”De sociala situationer som krävs för att människor skall kunna välja rätt i förhållande till en hållbar framtid.”* Nordström menar att eftersom hållbar utveckling inte kan definieras så är det vi vill studera det som inte finns. Vidare menar hon att process och resultat är samma sak och att arbetet för och samtalet om hållbar utveckling en del av det som kallas för hållbar utveckling. Detta resonemang skulle då stämmas väl överens med synsättet att hållbar utveckling är en social och kulturell konstruktion och är föränderligt beroende på kontext (Källström Nordström, 2008).

Ekologiskt jordbruk skulle kunna ses som ett svar på de hoten från den ohållbara utvecklingen och ett försök till att få en mer ekologisk hållbar utveckling där naturresurserna tas till vara på ett mer miljövänligt sätt. En sådan ekologisk mer hållbar utveckling skulle också förbättra förutsättningarna för att förverkliga också en ekonomisk och social hållbar utveckling. Eftersom vi ser en ökad ekologisk trend i samhället, där allt fler efterfrågar närproducerad och ekologisk mat vore det intressant om jag kunde hitta en koppling mellan dessa faktorer och se vilka ekologiska och sociala effekter de får på lokal nivå. Det resulterade i att jag kontaktade ett antal ekologiska lantbrukare i Uppland för att få deras berättelser om hur det är att bedriva ett ekologiskt lantbruk i dag, samt hur de ser på förutsättningarna för att skapa en mer hållbar utveckling och utveckling av landsbygden.

1.5 Syfte och urval

Syftet med denna studie är att visa på vilket sätt lantbruket kan bidra till landsbygdsutveckling samt att förstå lantbrukarens vardagsverklighet som ständigt är under påverkan av politiken. Mitt urval av informanter är ekologiska lantbrukare i Uppland. Detta syfte har lett fram till dessa tre frågor som uppsatsen söker till att besvara.

1. Vad motiverar lantbrukare till att bedriva ekologiskt jordbruk?
2. På vilket sätt påverkar jordbrukspolitiken en lantbrukares vardag?
3. På vilka sätt bidrar lantbrukets mångfunktionalitet till landsbygdens utveckling?

1.6 Materialinsamling och metod

Materialet till denna uppsats har främst tillkommit genom intervjuer med ekologiska lantbrukare men det har också krävts en del litteraturstudier för att komplettera materialet. Vägen till materialet har varit krokig och antalet informanter var tänkt att vara flera än de tre som det till slut blev. Jag visste från början att jag ville intervjua ekologiska lantbrukare och av praktiska skäl samt inom tidsramen för detta arbete valde jag att kontakta lantbrukare i Uppland. För att hitta mina informanter letade jag upp gårdar på Upplandsbondens¹ hemsida för att se vilka medlemsgårdarna var. Därefter ringde jag upp dem som låg inom rimligt avstånd för att boka in en intervju. De två första lantbrukare jag fick tag på var väldigt positiva till mitt samtal och bjöd hem mig till sina gårdar. På plats genomförde jag en halvstrukturerad livsvärldsintervju då denna form av intervju söker förstå teman i den levda vardagsvärlden ur informantens egna perspektiv. Den liknar ett vardagssamtal men som professionell intervju har den ett syfte där den är varken ett öppet vardagssamtal eller ett slutet frågeformulär, utan den är just halvstrukturerad. Mina intervjuer styrdes av teman och förslag till frågor, vilket är utmärkande för denna typ av livsvärldsintervju (Kvale & Brinkman, 2013). Det lämnades även rum för följdfrågor och för informanterna att lyfta fram det de ville berätta. På samma sätt genomförde jag den tredje intervjun men då på en av Lantmännens anläggningar då vi av praktiska skäl bokade mötet där lantbrukaren befann sig. Jag har besökt hans gård vid andra tillfällen och tyckte därför lösningen fungerade bra. Efter intervjun blev jag presenterad för några av hans kollegor där bland annat ett samtal mellan han och en konventionell lantbrukare som var på besök ägde rum. Jag observerade och passade även på att delta och ställa flera frågor under detta möte som inte spelades in. Jag såg detta mer som ett tillfälle för att reflektera över mitt egna material samt lyssna på deras intressanta samtal. Samtliga intervjuer tog ungefär en timme att genomföra och de spelades in för att sedan transkriberas och användas som föremål för analys.

Förutom den kvalitativa studien i form av intervjuer har jag läst artiklar, rapporter som var användbara för mitt arbete. Jag har också använt tidigare kurslitteratur samt böcker från bibliotek. Denna litteraturstudie gjorde jag främst för att komplettera min intervjustudie men också för att skapa förståelse för begrepp som till exempel mångfunktionalitet, hållbar utveckling, social hållbarhet, landsbygdsutveckling och ekologiskt jordbruk. Ur denna litteraturstudie växte dessa begrepp fram och en teoretisk utgångspunkt bestämdes därefter.

¹ En ekonomisk förening som består av ekologiska gårdar i Uppland.

Kap 2. Teoretisk utgångspunkt

I detta kapitel presenteras och diskuteras de begrepp jag valt att använda för att analysera mitt material.

Anthony Giddens och struktureringsteorin

Denna uppsats utgår från samtal med lantbrukare där tankar om det vardagliga livet som lantbrukare framträder. Informanterna berättar om varför de bedriver jordbruk och hur deras val påverkar omgivningen, både socialt men också utifrån ett ekologiskt perspektiv. Samtalen återspeglar emellertid också hur lantbrukarna påverkas såväl av breda ideologiska strömningar som av konkreta regelverk och stödsystem. Det är denna sammansatta vardagsverklighet, som uppsatsen söker att förstå och förklara.

Den vardagliga verksamheten pågår i allt väsentligt rutinmässigt från dag till dag. En stor del av det sociala livet består av rutiner och vardagslivet präglas av sin egen automatik där människor inte tänker på varför de handlar på olika sätt. Det är när det rutinmässiga beteendet på något sätt störs som det blir nödvändigt för människor att reflektera över vilka speciella motiv som styr handlandet. I enlighet med sociologen Anthony Giddens (jfr Johansson 2007) skiljer jag här mellan ett praktiskt och ett diskursivt medvetande, där det praktiska medvetna består av minnen och kunskaper som kommer till uttryck i det vardagliga livet för att hantera olika situationer. Rutineringen av vardagslivet är kopplad till det praktiska medvetandet. I vardagslivet utför människan en rad olika handlingar utan att egentligen reflektera kring dem. Det uppstår då en så kallad tyst kunskap och det är denna kunskap som i hög grad strukturerar det dagliga samspelet mellan människor. Vid vissa tillfällen kan det dock bli aktuellt att reflektera över sina handlingar samt diskutera dessa, och det är då det diskursiva medvetandet kommer in. Gränsen mellan det diskursiva och det praktiska är vag och förskjuts hela tiden. Det är alltid möjligt att diskutera och förändra de rutiner man utvecklar i vardagslivet. Det svåra är att identifiera och påverka de omedvetna motiv som styr våra handlingar.

I mitt empiriska fält är det framför allt i frågor kring *hållbar utveckling* och i samband med *jordbrukspolitiken*, som det diskursiva medvetandet träder fram, även om båda företeelserna också integreras i de vardagliga rutinerna. Kunskap är ett begrepp som dyker upp i uppsatsen och som signalerar närvaron av ett mer diskursivt medvetande och diskussionen kretsar då

främst kring ekologiska lantbrukare och deras syn på de svårigheter som finns inom ekologisk produktion.

Det vardagliga livet går till stor del ut på att utveckla rutiner och en känsla av att kunna lita på omgivningen samt hantera olika hot och faror. Denna känsla av tillit kallar Giddens för *ontologisk trygghet* och han diskuterar hur människan i relation till sin omgivning stegvis utvecklar en känsla av bland annat tillit och trygghet (Johansson, 2007). En viktig del av Giddens argumentation bygger på tillit till abstrakta system där kontakter med experter eller deras företrädare är särskilt betydelsefulla i moderna samhällen (Giddens 1996). Det finns en koppling mellan å ena sidan dagliga möten och rutiniseringen av vardagslivet och å andra sidan reproduktionen av samhällliga institutioner. Reproduktion av samhället menar Giddens sker när människor handlar i det vardagliga livet och "samhället" kan helt enkelt ses som ett resultat av vidare handlingar (Johansson, 2007). Giddens teori om strukturer och människors handlande i det vardagliga livet är användbar i denna uppsats då studien utgår från samtal med lantbrukare där tankar om det vardagliga livet som lantbrukare framträder. De berättar om varför de bedriver jordbruk och hur deras val påverkar omgivningen, både socialt men också utifrån ett ekologiskt perspektiv. Det praktiska medvetandet är ständigt närvarande i människors vardagsliv och individen använder den kunskap hon besitter för att kunna agera i olika situationer då kunskap ständigt behövs och som i allra högsta grad styr deras handlingar när beslut ska fattas.

Dagens lantbrukare, på en diskursiv nivå, befinner sig mellan två stora abstrakta system. Å ena sida den traditionella effektivitetsdiskursen där stordrift, bekämpningsmedel och strävan efter hög ekonomisk avkastning står i fokus. Å andra sidan en diskurs som lyfter fram hållbar utveckling där klimathot, mångfald och en stark känsla för rättvisa blir allt mer aktuellt. Båda dessa system måste förmedlas ner i praktiken för att förverkligas och hur detta går till är en av de saker uppsatsen tänker undersöka.

Lantbrukare har idag, förutom sin plats i det lokala samhället, också en plats i det större diskursiva samhället Sverige. Samtidigt som lantbrukaren befinner sig i en lokal och konkret verklighet befinner de sig samtidigt i en mer abstrakt och större verklighet. Storsamhället innehåller politik, administration och ekonomisk styrning som på ett eller annat sätt påverkar lantbrukarens vardag. De påverkas i form av bland annat konkreta priser, regleringar och tjänstemän. Storsamhället uppträder bland annat som EU, marknaden och olika myndigheter (Nordström Källström, 2008). För den enskilde lantbrukaren uppträder emellertid alla dessa

faktorer inte som abstrakta strukturer, utan som möjligheter och begränsningar i det vardagliga livet, som med hjälp av det diskursiva medvetandet förmedlas in i den vardagliga praktiken (jfr Giddens 1984; Hansen 1998).

Kap 3. Mötet med gårdarna

I detta kapitel ges en kort introduktion till gårdarna jag besökte och de lantbrukare jag intervjuat. Tanken är att läsaren ska komma närmare materialet och på så sätt skapa en relation till informanterna.

Hacksta gård

Den första gården jag besökte var Hacksta Gård som är belägen knappt två mil från Uppsala centrum. Jag begav mig en kall och regnig aprildag från Ultuna ut mot Kalle som hälsat mig välkommen till hans familjs gård. Han arbetar heltid på gården men får hjälp av både fru och barn. Vägen dit är bekant då jag växt upp i området kring Ramstalund som inte ligger långt ifrån gården och när jag närmat mig Hacksta inser jag dessutom att jag besökt gården för många år sedan, då för att rida på en av hästarna som funnits där. När jag rullar in på gården möts jag av en man i gummistövlar som kommer ut ifrån huvudbyggnaden och hälsar mig välkommen. Vi har haft lite kontakt på telefonen innan intervjun så därför kändes det första mötet bekvämt. Jag nämnde också att jag varit här som barn och ridit och genast hittade vi personer vi båda har koppling till, lite som det ska vara ute på landet. Kalle visade mig ladan där korna tagit skydd från det smattrande regnet och i halmen fick jag se de nyfödda kalvarna som precis kommit till världen. Vi stod där en stund och betraktade djuren innan vi begav oss in i huset för att börja intervjun. Vid min första anblick ser jag att Hacksta gård har en väldigt fin natur omkring sig med utsikt över Dalbyviken och Kalle berättar under vårt samtal att det är ett väldigt mångfacetterat landskap där han bor och där finns ett rikt fågelliv. Han tror det främst beror på att han slutat sprutat bekämpningsmedel men också tack vare bäcken som rinner nedanför huset. Gården är en släktgård och består av totalt 200 hektar mark där 80 hektar är brukbar åker. Totalt sätt odlas 120 hektar ekologiskt och en del av marken arrenderas också.

Alsike prästgård

Dagen efter jag besökte Kalle och hans gård styrde jag bilen åt motsatt håll, längs med gamla Stockholmsvägen mot Alsike. Där på Alsike prästgård väntade Amelie som ensam driver den ekologiska gården som hon och hennes man köpt av kyrkan. Denna dag var minst lika grå och kall som när jag besökte Hacksta och trots en noga vägbeskrivning lyckades jag köra i början fel. Vägen ut till Alsike lät för mig ganska okänd till en början men när jag väl hamnat rätt kunde jag njuta av bilturen som skulle ta mig till gården. Naturen runt de krokiga vägarna är fantastiskt vacker och här ute ligger dessutom Krusenbergs herrgård med dess fina omgivningar. När jag kommer fram till vad jag tror är rätt gård ser jag en kvinna som visar sig synlig på vägen och bekräftar att jag kommit rätt. Hon visar var jag kan parkera och går sedan iväg en kort stund för att tacka sin granne som hjälpt henne med en maskin som gått sönder, innan hon hälsar mig välkommen. Jag passade på att titta runt och se om jag kunde få syn på några djur men det visade sig att alla var inomhus. Amelie berättade att det var dags för lamning vilken dag som helst och därför var hon lite på spänn. Trots att fåren behövde lugn och ro fick jag efter intervjun ta en titt in i ladan där de låg, vita och lurviga. Amelie har förutom får också ett dussin Anguskor jag dessutom fick besöka. Dessa kunde jag gå nära och klappa, vilket var riktigt häftigt då de var väldigt stora och helsvarta. Amelie var väldigt trevlig och välkomnande och jag kunde se att hon har stor passion för lantbruket och framförallt djuren. Hennes dröm att få bedriva ett hållbart jordbruk har gått i uppfyllelse och även om hon uttryckte att det inte är ekonomiskt lönsamt tror inte jag hon skulle kunna tänka sig ett liv utan sin gård.

Skornome gård

Skornome gård är belägen cirka 2 mil utanför Uppsala och ligger längs med riksväg 55 med riktning mot Örsundsbro. Gården är vackert belägen en bit bort från den trafikerade vägen men trots det kan man skimta det stora gula huset när man svänger in på den lilla grusvägen som leder upp till gården. Här bor lantbrukaren Anders med sin familj som tillsammans flyttade till gården 2002 då den redan var ekologisk. Anledningen till varför man ville bedriva ett ekologiskt lantbruk var då och är fortfarande av enbart företagsekonomiska skäl, man fick helt enkelt mer betalt för de ekologiska grödorna jämfört med de konventionella. Ändå mötte Anders på människor som undrade vad han höll på med och blev kallad för ”tistelodlare”. Ett vanligt uttryck menar han som används av konventionella lantbrukare som menar på att ekologiska lantbrukare inte är riktiga bönder. Anders tar inte åt sig av de negativa attityderna han ibland får höra utan det sporrar honom förmodligen ännu mer till att vilja fortsätta bedriva sin gård ekologiskt.

Skornome gård består av 380 hektar ekologisk odling plus betesmarker där 170 hektar är eget och resten arrenderat. Här möts man av åkrar som bidrar till ett öppet landskap samtidigt som närheten till skog och natur finns. På gården finns idag enbart ekologisk spannmålsodling och därmed inga andra verksamheter.

Anders som driver gården har för dagen, då vårt möte ska äga rum, lämnat gårdsarbetet till äldsta sonen då chefsarbetet på en av lantmännens anläggningar kallar. Jag genomförde därför inte intervjun på gården, utan hos Lantmännen. Gården har jag besökt tidigare och därför kommer vi alltså överens om att istället ses på Anders kontor. Anders är en väldigt tillmötesgående person och tack vare att jag besökte hans kontor istället för gården den dagen fick jag chansen att möta ytterligare intressanta personer som han arbetar med.

Kap 4. Empiri och analys

I detta kapitel presenteras resultatet av den empiriska studien där informanternas berättelser träder fram och jag varvar dessa med tidigare forskning. Tanken är att sätta min fallstudie i ett sammanhang och analysera materialet utifrån de analytiska begrepp som tidigare presenterats. Kapitlet är indelat i tre olika delar och representerar mina tre frågeställningar.

Del 1. Drivkrafterna

Nordström Källström (2008:80) nämner i sin avhandling om en studie, som gjordes på 70-talet av en forskare vid namn Ruth Gasson, som handlade om varför man väljer att bli lantbrukare och vilka värderingar som styr lantbrukarens handlande. Det finns delade meningar om detta men det man däremot har sett i studien var att arbetets art och tillfredsställelsen med arbetet, samt status och sociala relationer värderas högre än ekonomi. Det är dock viktigt att poängtera att det inte är klarlagt om man blir lantbrukare för att man har den sortens värderingar från början eller om de tillkommer under arbetets gång. Sedan är det skillnad mellan lantbrukare och lantbrukare. Allmänt kan ändå sägas att småbrukare oftast värderar den personliga tillfredsställelsen med arbetet högst, medan lantbrukare med större gårdar var mer inriktade på den ekonomiska vinsten.

Utmaningen - lyckan i att lyckas

I slutet av 90-talet märktes en ökad satsning på ekologisk odling där Lantmännen var en av de första aktörer som spred information om ekologiskt jordbruk till Sveriges lantbrukare. Kalle från Hacksta gård berättade hur självklart det var för dem att då lägga om till ekologiskt:

”Vi lade om runt år 2000 för vi gick en kurs som hette högre kurs i ekologisk odling, som fanns ute på Ultuna, det var jättekul och det var folk från hela Sverige som gick på den, så det är många som man lärde känna då som fortfarande håller på och kör ekologiskt... Det var ganska självklart faktiskt att vi skulle lägga om då, det var kul faktiskt, det var också lite mer utmaning än det andra konventionella, för det kunde vi redan, och sen var det förbaskat skönt att slippa alla bekämpningsmedel.”

Man hade tidigare haft suggor och smågrisar på gården men avvecklade produktionen då efterfrågan på gris som råvara minskade allt mer. Det kändes mer lockande att ändra driftsinriktning och börja med ekologisk spannmålsodling istället, vilket man också år 2000 gjorde. Det som framförallt lockade var utmaningen i att nu bedriva gården ekologiskt och att slippa bekämpningsmedel. Svårigheterna är många när man som ekologisk lantbrukare inte får använda till exempel bekämpningsmedel och planering blir allt viktigare. Man har helt enkelt inte råd att misslyckas på samma sätt som i konventionell odling där man enklare kan reparera ett misstag.

”Vi har aldrig kört sån här plöjningsfri odling och det är svårt att göra i ekoodlingen, man måste plöja för att kunna hålla ogräsen lite granna i schack, men annars tycker jag inte att det inneburit någon väsentlig större arbetsbörda, nej det tycker jag inte.”

När jag frågade Kalle om den ekologiska produktionsinriktningen inneburit en större arbetsbörda svarar han som i citatet ovan och menar att han inte märkt av det något väsentligt. Det beror främst på att han avvecklade smågrisproduktionen och enbart odlade spannmål innan korna köptes in några år senare. Det enda som däremot behöver mer arbete är ogräsbekämpningen, som tycks vara det absolut svåraste inom ekologisk odling.

På jordbruksverkets hemsida kan man läsa hur ekologisk produktion kan utveckla både lantbrukaren själv men också företaget. Ekologiska lantbrukare behöver i högre utsträckning mer kunskap om hur mark, växter och djur fungerar för att kunna användas i en mer miljövänlig produktion. Denna kunskap är väldigt betydelsefull vid en omläggning för att få det resultat som önskas. Många ekologiska lantbrukare tycker även att de fått högre motivation och arbetsglädje av att ställa om till ekologiskt (Jordbruksverket, 2014).

Det praktiska medvetandet är ständigt närvarande i informanternas liv och den kunskap de besitter används dagligen, inte minst när beslut som rör gården ska fattas. Utmaningarna är många i ekologiskt jordbruk och det kommer till uttryck i uppsatsen. Här finns flera exempel på hur man genom kunskap och minnen, som det praktiska medvetandet styr, löser de problem som uppstår i det vardagliga arbetet.

Den främsta utmaningen, som samtliga lantbrukarna uttryckte, var att få bukt med ogräs samt att få en bra näringstillförsel i marken. Ogräs är ett av de största problemen inom ekologisk odling och den vanligaste metoden för att förebygga att ogräs påverkar skörden negativt är att variera växtföljden och att använda konkurrenskraftiga sorter. Det gäller att anpassa metod och strategi efter de förutsättningar som finns på gården. Kalle berättade till exempel om en såmaskin han har köpt tillsammans med en granne för att lösa problemet med ogräs:

”Det finns en såmaskin som heter Cameleon och då sår man med den såmaskinen och då har vi möjlighet att med den här maskinen att sätta på gåsfötter, så då kan vi köra och hacka ogräsen med samma maskin, för då är det en kamera som kollar av såradena hur ogräset ligger. Det tycker jag har blivit ett klart lyft.”

Grundpelarna i ett ekologiskt lantbruk är att hushålla med växtnäringen och att föra tillbaka så mycket som möjligt av näringen till marken igen. För att få optimala skördar måste det finnas en balans mellan tillförsel och bortförsel av näringsämnen. Det är inte bara en svårighet i ekologiskt lantbruk, utan även i konventionell odling ligger svårigheten i att hitta effektiva sätt att föra tillbaka näring till marken i samma utsträckning som den förs bort (Jordbruksverket, 2014). På de gårdar där djur fanns arbetar man ständigt med stallgödsel, vilket är ett måste för att få ut kväve till marken men det upplevs som svårt att sköta stallgödselkörningen och att sprida i rätt tid. Det förekommer dessutom läckage av ammoniak ibland och detta vill man såklart förhindra men det är svårt. Amelie berättar hur hon har haft problem med kvävetillförseln på åkrarna och hur hon lärt sig av sina misstag:

”Jag gjorde som jag ser det ett misstag för fem år sedan när jag lät vallarna ligga. Innan hade jag tvåårsvall sen höstvet, korn och havre insådd och så två år vall men sen tog jag bort höstvet och tog bara foderspannmål och sen treårig vall och det var helt okej. Men sen då i samma veva som vi tänkte ha fler får och förlängd lamning och för att intensifiera produktionen lät jag några vallar ligga för att det såg bra ut så jag tänkte att dom kunde ligga ett år till, men det blev inte bra alltså. Utan man ska vara ganska tuff och bryta i tid medan det fortfarande finns lite klöver kvar.”

Både konventionellt jordbruk och ekologiskt jordbruk består av utmaningar och det verkar inte finnas någon gemensam uppfattning bland de lantbrukare som deltagit i studien om att det ena är bättre än det andra. Amelie uttrycker sitt sätt att se på saken i citatet nedan och menar på att det viktigaste är att sträva efter ett hållbart jordbruk, oavsett inriktning:

”Jag har inget emot konventionella gårdar, tror man kan driva jättebra konventionella gårdar, men det är ett annat koncept och med båda typerna av jordbruk måste man på nåt sätt försöka hitta ett så hållbart jordbruk som möjligt med dom resurserna man har. När det gäller konventionellt så får det vara mycket precisionsgödsling och allt det där och även om man har djur så gäller det att man vet vad man gör med stallgödseln. När det gäller KRAV får man vara väldigt noga och försöka göra det på ett bra sätt med rätt tidpunkt och allt det där så att inte allt går förlorat i luften, med kväveläckage och så där. Inget system är ju perfekt och som med konventionellt kan man vara mycket mer noggrann men samtidigt tär man på ett fosforförråd som inte är oändligt.”

För att kunna bedriva ett ekologiskt lantbruk krävs en stor kopp av tajming och en ännu större kopp av kunskap. Utmaningen ligger i alla dessa tekniska moment och att få till en bra skörd utifrån de resurser som finns. Även om det är hårt arbete som krävs och det ibland inte går som tänkt så finns det inga bättre drivkrafter än utmaningarna som ekologisk produktion medför och lyckan som uppstår av att ha lyckats.

”Det finns ett syndrom att man är inte riktig bonde om man är ekologisk odlare, lite så är det faktiskt. Pratar man om ekologisk odling så får man ibland höra; ja jäkla tistelodlare, lite så är det. Det är lite den mentaliteten överlag. Det jag tycker många har glömt, dels är det väldigt väldigt mycket svårare att vara ekologisk lantbrukare, du kanske måste kunna lite mer om växtodling. Men det som är jätteviktigt är tajmingen. När man använder gödning, när man använder bekämpningsmedel, jag förtar inte konventionell produktion här men där så har man liksom ett komplement medan med ekologisk produktion får du inte så många chanser.” - Anders, Skornome

Amelie som valt att bedriva ekologiskt jordbruk för att hon tror på någonting väldigt starkt, ser sitt val av livsstil självklart:

”Jag har en god vän som är statskonsulent och husdjursagronom som sade någon gång att den officiella lönen för en svensk mjölkbonde är 15000 kronor om året...det är liksom det jag känner väldigt starkt. Man gör det för att man tycker om det och för att man tror på någonting, ja man gräver ner sig i arbete på något sätt men ändå för att det är positivt. Istället för att åka in till stan för att konsumera kläder.”

Amelie berättade hur man köpte gården, som idag brukas ekologiskt, av kyrkan som på den tiden ägde marken. Vid köpet var gården en konventionell en gammal mjölkgård och den ställde gradvis om till ekologisk, detta tog cirka fyra år tills allt var KRAV-certifierat. Anledningen till varför man köpte gården 1998 var på grund av önskan om att få testa på

verkligheten. Hon berättade i början av vårt samtal vad som låg bakom hennes beslut om att köpa gården:

”Jag är själv agronom och har jobbat i Afrika med skadeinsekter i tropikerna och jobbade på Ultuna men flöt omkring och pratade om sustainable agriculture och ville gärna prova på att bedriva ett uthålligt jordbruk. Jag ville från början driva en ekologisk KRAV-gård och ha alla djurslag.”

Tanken var redan från början att ha olika sorters djur på gården och idag finns det både får och kor samt inackorderade hästar. I och med att djuren finns passar det väldigt bra att bedriva ekologiskt och det skulle förmodligen inte fungera lika bra om djuren inte fanns. Arbetsbördan ökar visserligen på grund av djuren men det är inget som sätter stopp för Amelie. Djuren är en stor del av gården och ger väldigt mycket tillbaka, speciellt i form av glädje. Arbetet som djuren medför är väldigt lustbetonat.

Det finns inget bättre än när till exempel lamningarna går som det ska. Djuren har ett stort mervärde för Amelie på flera sätt, dels ett ekonomiskt då hon säljer de fårskinns hon tar till vara på men också ett personligt mervärde då hon själv är väldigt intresserad och tycker det är roligt att hålla på med skinn.

Idag är ekologisk produktion mer lönsamt och Anders berättar hans gård drivs enbart av företagsekonomiska skäl. Han skulle inte tveka en sekund att lägga om till konventionell odling om priset skulle öka åt andra hållet:

”Målet med den ekologiska produktionen som jag har, det är en affärsmässighet. Affärsmässigheten ligger i att det finns en konsument som vill köpa, som vill betala mer för mervärdet av den varan. Då ser jag till att leverera den varan som är bra och ger ekonomisk avkastning för mig[...]skulle det ekologiska priset sjunka tillräckligt mycket, jämfört med det konventionella skulle jag inte tveka en sekund att ställa om till konventionellt.”

Samtliga informanter har uttryckt åsikter om det ekologiska jordbruket i förhållande till det konventionella och den gemensamma uppfattningen är att inget utesluter det andra. Det går att bedriva båda typerna och det finns ingen forskning som pekar på att det ena skulle vara mer hållbart i längden. Det finns konflikter mellan inriktningarna som också kommer till uttryck i denna studie. Lantbrukaren på diskursiv nivå befinner sig mellan två abstrakta

system som här representeras av konventionellt lantbruk och ekologiskt lantbruk. I grund och botten handlar det om att producera mat och båda diskurserna behöver dra åt samma håll för att öka livsmedelsproduktionen. Anders berättade i intervjun att han tror, i och med det ökade miljötanket, att det konventionella och ekologiska kommer närma sig varandra. Genom att lantbrukare av olika anledningar väljer att bedriva ett ekologiskt lantbruk förverkligas just det systemet.

Del 2. Politikens oundvikliga påverkan

Sverige står inför ett nytt landsbygdsprogram som kommer gälla mellan år 2014-2020 där reglerna för det nya gårdsstödet träder i kraft år 2015. Regeringen har beslutat om att stöden ska vara mer jämt fördelade över landet och med fokus på betande djur. På så sätt ska den svenska livsmedelsproduktionen stärkas. Regeringens övergripande mål gällande den gemensamma jordbrukspolitiken är följande: att EU:s utgifter för jordbrukspolitiken ska minska, att reglerna ska bli lättare att tolka, att stöden inte ska snedvrída marknaden och att ta hänsyn till politikens effekt på utvecklingsländerna. Ytterligare ett område där regeringen vill se ett ökat fokus på är miljönytta (Regeringen, 2014).

Vid tidpunkten för denna studie gäller fortfarande det nuvarande landsbygdsprogrammet och de beslut som idag har fattats var inte självklara då när intervjuerna genomfördes. Detta märktes även i samtalen och flera av informanterna uttryckte en del ovisshet och tankar om framtiden.

Det är inte helt ovanligt att höra lantbrukare prata negativt om jordbrukspolitiken och det är ett klassiskt ämne för bönderna att bli förargad över. Många lantbrukare upplever framförallt en ökning av byråkrati, regler och kontroller. De vanligaste förändringar lantbrukarna vill se är en ökad framförhållning, klarare politik och mer delaktighet i besluten (Nordström Källström, 2008).

”En del av budgeten är trots allt stöd, i form av gårdsstöd och ekostöd.

Det som jag reagerar mycket på när det gäller dom här stöden, när man söker dom att det är så mycket smågrejer som man är inne och petar på som det här med små arealändringar. Det orsakar så mycket onödigt irritationen. Rent generellt tycker jag att stöden inte ska finnas överhuvudtaget. Det vore mycket roligare om det funkade på en marknad utan stöd men just nu finns dom och dom kommer finnas kvar ett tag till men jag tror inte att de om 25 år finns kvar. Åtminstone kommer de inte finnas kvar i den omfattningen.” - Kalle, Hacksta

Ur ett landsbygdsperspektiv tror Anders att ekologiskt lantbruk till och med kan missgynna landsbygdsutvecklingen i och med alla de regler som finns:

”Det är ganska hårda regler där man stipulerar en förordning som ibland är lite svåruppnåelig. Jag tror det finns ett regelverk inom KRAV och den förordningen som gör att folk drar sig ifrån att hålla på med det. Det tror jag faktiskt är en nackdel. Tycker man inte om myndigheter och den kontrollorganisation och det som är runtomkring så är det jobbigt...det är en jäkligt svår och komplex fråga.”

En stor del av jordbruksdebatten kretsar kring de gårdsstöd och miljöersättningar lantbrukare får för att kunna bedriva sin verksamhet. Samtliga lantbrukare som deltagit i denna studie uttrycker hur beroende verksamheten är av stöden och att det inte skulle gå ihop ekonomiskt utan dem. Pengarna går till löner för de lantbrukare som har anställda och resten återinvesteras i gården.

Trots att stöden är en stor del av lantbruket idag så visualiseras en framtid utan stöd. Hoppet om en marknad där priset på varorna skulle öka finns, så lantbrukaren istället får betalt för det han producerar.

”Nu har man anpassat sig till stöden att de finns, ska man ha den här intäkten, nu får vi ju en del EU-stöd och vi fortfarande har en viss kostnads massa, sen ska vi leva dessutom. En del saker måste ju bli billigare som man handlar och sen kommer ju maten att bli dyrare i affären. Det negativa med jordbruksstöden i dagens läge är att de driver upp marknadspriserna väldigt mycket. Dom kapitaliseras nå väldigt. Skulle marknadspriserna sänkas ett antal kronor per hektar, skulle det påverka rätt mycket. Om man skulle köpa en gård för 20 miljoner skulle man istället kunna betala 15 miljoner, det är en jäkla skillnad. Men det jag märker mest är den här kapitaliseringen av jordbruksmark, den är ju uppe i priser som är mellan 350 000 – 400 000 kronor per hektar, det går ju aldrig att få någon räntabilitet på det, det är inte omöjligt men väldigt svårt i alla fall.” - Kalle, Hacksta

Pengarna man får via stöd och miljöersättningar som jordbrukare innebär såklart en ekonomisk trygghet och en förutsättning att kunna hålla på men det är synd att man ska

behöva vara så beroende av dem. Man anpassar sitt arbete efter intäkterna och förlitar sig på stöden men man tror också på att stöden inte kommer finnas kvar i framtiden. Det scenariot väcker såklart blandade känslor då man byggt upp en verksamhet på stöd i olika former och hur kommer det gå om de försvinner? Det verkar trots allt vara förhoppningen men då krävs det en motsvarande prishöjning samt att människor vågar fortsätta med lantbruket. Några av informanterna spådde en framtid utan stöd men att det då finns risk för ett minskat antal ekologiska producenter i och med pengarnas försvinnande.

Ett annat bekymmer som Kalle uttryckte var att det inte finns någon ordentlig livsmedelsstrategi för svenskt jordbruk och att det leder till ett ökat beroende av import:

”Det som jag tycker är det stora dilemmat idag är att vi inte har någon livsmedelsstrategi för svenskt lantbruk utan att vi ska vara så himla beroende av att det ska importeras, och då är det ju någon annan som får göra skitjobbet många gånger. Det är inte så många som funderar på det.”

I en debattartikel i DN kan man läsa hur tre forskare från SLU kritiserar den rådande jordbrukspolitiken och hur den styrs av en felsyn. De menar på att Sverige behöver tänka om och ta ansvar för vår del av matproduktionen på en jord som ska försörja allt fler människor. Importen ökar och i Sverige produceras numera bara hälften av det vi äter. Höga krav på miljö förväntas kombineras med global frihandel samtidigt som jordbruksstöden kritiserar. EU:s jordbrukspolitik och därmed Sveriges bygger på att global handel ska ge effektivt jordbruk men eftersom det inte finns gemensamma regelverk produceras mat ofta under ohållbara förhållanden som vi här hemma inte accepterar. Detta visar sig vara ett av skälen till varför den globala frihandeln leder till ökad import. Detta i sin tur leder till att allt fler svenska lantbruk tvingas till nedläggning (Wästfelt, Eriksson och Westholm, 2014).

Oro inför framtiden

Det uttrycktes en del oro bland informanterna kring den minskade jordbruksproduktionen och att allt fler lägger ner sina gårdar och hur utvecklingen kommer se ut. Anders berättar vad han tror kommer vara en avgörande faktor:

”Det har ju varit en väldig utveckling på väldigt mycket större gårdar, jag tror inte att den kommer fortsätta. Jag tror vi såklart kommer se en utveckling på större gårdar, det är helt ofrånkomligt och vi kommer stå inför ett jättestort generationsskifte framöver där sådana som inte är intresserade av lantbruk inte kommer vilja hålla på. Det som är viktigt idag är att få den här läglighetseffekten i det man håller på med. Precis som du har i ekologisk odling där du gör ”just in time” för att kunna optimera, du har inte råd att misslyckas. Idag är det jätteviktigt att göra saker i rätt tid för att få ut maximal optimum, du överlever annars inte på den här marknaden. Så tufft är det.”

Den största oron ligger som sagt på den ökade importen och att de stora livsmedelsföretagen väljer att köpa in till exempel billigt kött från andra länder, vilket hotar den svenska produktionen. Men det verkar ändå finnas en tro på att efterfrågan på framförallt ekologiskt och närproducerat kommer öka, men då gäller det att svenska lantbrukare är med på det tåget och producerar.

Kalle uttryckte hur positivt det är med att kunna sälja kött direkt till kund från gården där inga mellanhänder finns. Det är betydligt dyrare att sälja köttet till slakteriet än direkt till kund och att möjligheten finns gynnar lantbrukaren, inte minst ekonomiskt. Generellt sett får de ganska bra pris även på den spannmål de odlar men det finns en ständig oro kring hur priserna kommer se ut framöver då marknaden är rörlig och ändras hela tiden. Ett av de stora dilemmana idag är ovissheten kring priserna och att de inte vet vad det kommande priset på till exempel vårvetet kommer vara. Detta verkar bero framförallt på den globala marknaden som rör sig hela tiden men även bristen på en svensk livsmedelsstrategi.

Detta som beskrivits ovan kan ses som ett uttryck för ontologisk *otrygghet* där lantbrukarna känner en oro inför framtiden. Att det nya landsbygdsprogrammet inte kommit igång ännu och den rörliga marknaden som påverkar priset till exempel får lantbrukarna att leva i ovisshet. Så istället för att känna sig trygg inför framtiden upplever man denna otrygghet och det påverkar vardagen, inte minst i planering av arbetet.

Utvecklingen för det svenska jordbruket upplevs också som oroande och precis som Anders uttrycker står vi inför ett kommande stort generationsskifte där vi inte vet hur många som kommer vilja ta över jordbruket. I och med det nya landsbygdsprogrammet som kommer träda i kraft 2015 är framtiden osäker och man vet inte hur det kommer se ut eller påverka jordbruket. Väldigt mycket av det som sker, framförallt utvecklingsmässigt, är resultat av eller influerat av politiska instanser. Ett exempel är, som i detta fall, politiken som kommer i uttryck i landsbygdsprogrammet. Ur ett lokalt perspektiv utgör sådana politiska instanser nya möjligheter och resurser som öppnar sig för lokala aktörer men de kan också utgöra hinder.

Under intervjuerna riktades det också en del kritik mot de stora dagligvarukedjorna och de annonser som finns i tidningarna om det billiga importerade köttet som erbjuds i affärerna. Att det importerade köttet finns tillgängligt i butikerna till försäljning innebär i slutändan att den svenska köttproduktionen hotas då det ständigt måste konkurrera med det billiga. Den dagen jag var ute i Hacksta och pratade med Kalle låg det en annons ute i en tidning på fläskfärs som såldes på tillfälligt parti för 15 kr/kg. Han visade mig denna annons på det billiga köttet och irritationen var påtaglig:

”De flesta är inte medvetna, det är så väldigt billigt va. Men när det går ett sånt här larm om angorakaniner eller när man river gåsfjädrar nere i Ungern till exempel, då är alla med och då är det larm och det kan vi inte ta in. Men när det är antibiotikabehandlat fläskfärs, nej kom hit med det, det är helt okej va. Folk tar inte till sig.” - Kalle, Hacksta

Samtliga lantbrukare pratade på ett eller annat sätt om att folk måste bli mer medvetna om vart maten de köper kommer ifrån. Det krävs att människor får tillgång till kunskap om djurvälstånd och det svenska lantbruket som ett första steg för den svenska produktionens fortsatta utveckling. Anders menar att tänket inom det svenska lantbruket är helt rätt, att vi måste gå mot ett mer miljömedvetet samhälle för att utvecklingen ska vara hållbar, därför är det märkligt att de stora aktörerna väljer att ta in de importerade produkterna. Det är aktörer som till exempel Ica och Coop som sitter på all makt och deras mål är enbart att tjäna pengar, då de vet att konsumenten efterfrågar billig mat. Kritiken och irritationen var påtaglig under intervjuerna och även om flera av lantbrukarna känner att utvecklingen är på väg framåt så har vi en lång bit kvar.

Det är fortfarande lång bit kvar då affärerna fortfarande säljer kött utan omsorg och respekt för köttet.” – Amelie, Alsike prästgård

Del 3. Lantbrukets mångfunktionalitet

Den tredje och sista delen visar hur mångfunktionalitet kan se ut på de gårdar som deltagit i studien. Här presenteras också de viktigaste funktionerna som ett lantbruk kan tänkas ha.

Alla gårdar är mångfunktionella men i olika grad. Mångfunktionaliteten beror bland annat på vilken produktion som bedrivs på gården, vilka intressen lantbrukaren har samt hur landskapet runt gården ser ut. Lantbruket skapar funktioner för landsbygden på tre olika sätt där det första sättet är lantbrukaren själv. En person som med egna intressen och engagemang skapar funktioner i till exempel en lokal förening där han eller hon lägger ner tid och arbete. För det andra skapar lantbruk funktioner för bygden genom att bidra till ett öppet landskap och ökad biologisk mångfald. En sista sak lantbruk skapar är mötesplaster där gården och platsen spelar en viktig roll för det lokala samhället (Björklund & Milestad 2008).

Upplandsbonden

Upplandsbonden är en ekonomisk förening som idag säljer smakrikt kött av hög kvalitet där djuren betat fritt i upplands vackra landskap. De marknadsför sig själva genom att informera om den höga djuromsorg de har där fri tillgång till hö eller foder av gräs och klöver är en självklarhet. Upplandsbonden består av ett flertal ekologiska gårdar som producerar KRAV-märkt kött och följer därför de hårda regleringar som finns, de arbetar för att djuren ska ha det bra och för att leverera en så bra köttbit som möjligt till kunderna (Upplandsbonden, ...).

I denna studie har två gårdar från Upplandsbonden deltagit och de har båda berättat vilken stor betydelse föreningen har för den lokala landsbygdsutvecklingen, men också för lantbrukarna själva. Kalle var en av de personer som var med och startade föreningen år 2006 och berättade hur medlemskapet bara ökat i takt med efterfrågan på närproducerat och ekologiskt kött. Föreningen gör att han får tillgång till en stabil marknad och kundkrets då det KRAV-märkta köttet blivit en given produkt i affären. Framgången resulterar också i att fler gårdar våga satsa på att själva odla ekologiskt och det skapar inspiration och motivation runt om i länet.

Upplandsbonden tog ett ytterligare steg framåt när samarbetet med det etablerade matföretaget Andersson och Tillman blev till verklighet. Kalle berättar hur samarbetet ledde till en säker avsättning för gården och tack vare detta har produktionen ökat och inte bara hos honom:

”I och med att vi körde igång Upplandsbonden så är det många som har vågat att satsa lite mer på sina företag, det känns så. Många upplevde att då när vi började med detta att det var väldigt trögt med att sälja ekokött därför de mer etablerade som Scan till exempel, de var ju ganska ointresserade av att sälja ekokött men sen då när vi körde igång det här samarbetet kände många att de fick en säker avsättning hela tiden. Det känns som att det är många som har ökat produktionen, ja så är det.”

Citatet kan ses som ett uttryck för ontologisk trygghet där lantbrukaren känner tillit till ett abstrakt system, i detta fall en förening som Upplandsbonden. Medlemmarna känner att de får en säker avkastning och detta skapar ett förtroende som är viktigt för att våga fortsätta utveckla produktionen. Genom att en företagare känner trygghet till sin omgivning vidareutvecklas denna relation och det är viktigt för samhällsutvecklingen. En annan viktig del är möjligheten att få träffa kunderna i butikerna och prata för köttet. Det blir en personligare typ av försäljning och det uppskattas av både producenterna som av konsumenterna. Kalle uttryckte hur roliga och betydelsefulla dessa butiksbesöken är och hur mycket de ger tillbaka:

”Det är ju ganska kul just det här med Upplandsbonden också för vi är ganska ofta ute i livsmedelsbutiker, och det är jättekul att stå i butik och prata för köttvaran till exempel, så det betyder ganska mycket, det märks att det är många som nappar på det när man står ute i butikerna men sen om det håller i sig att dom köper nästa gång vet man ju inte.”

Vid dessa tillfällen skapas ytterligare kontakter och spelar en nyckelroll för fortsatta kundrelationer. Idag erbjuds det som sagt bara kött från Upplandsbonden men en av Kalle menar att det finns visioner om att utöka produktionen och att så småningom börja producera spannmålsprodukter under Upplandsbondens logga. Än så länge finns det inga konkreta planer på detta men det är en dröm som gärna får gå i uppfyllelse, det gäller bara att någon vågar satsa.

Upplandsbonden är ett bra exempel på hur man med engagemang, nätverk och kontakter skapar bra utveckling och det är viktigt att sådana nätverk finns, inte minst för de mindre gårdarna där det inte går att klara sig ensam. Amelie beskriver hur viktig Upplandsbonden varit för henne och att föreningen hjälpt henne med arbetet att få sina lamm sålda:

”Jag skulle aldrig kunnat klara mig om jag bara var en ensam ekologisk jordbrukare som skulle försöka avyttra mina slaktlamm eller vad det nu är, men nu har jag ju gått med i ett nätverk som heter Upplandsbonden. Men det är svårt att veta om det är för att man är ekologisk eller för att man är liten, men jag tror att små ekologiska bönder är mer välorganiserade än små konventionella bönder, de har det lite tuffare men jag vet inte, de kanske inte har samma nätverk.”

Amelie upplever att ekologiska bönder alltid vill hitta lösningar på problem som kan uppstå och att de har ett naturligt driv som är viktigt för att kunna fortsätta bedriva sitt lantbruk. En ekonomisk förening som Upplandsbonden har stor betydelse för landsbygdens utveckling och är en viktig del av det lokala samhället. Amelie har också suttit i styrelsen för Upplandsbonden under ett par år och främst bevakat lammproducenterna och det har varit oerhört bra för henne att vara med i en sådan organisation. Hon får bra betalt för sina lamm och kan vara flexibel i sin försäljning tack vare denna lite mindre förening till skillnad om hon sålt sitt kött till ett större företag som Scan till exempel. Den geografiska fördelen med att vara med i en lokal förening är också stor då djuren inte behöver fraktas längre än till Almunge eller Faringe.

”Det där ett väldigt bra exempel på hur man med nätverk, engagemang och kontakter på något sätt hittar något som kan fungera, det är absolut nödvändigt. Det i sin tur är bra för de lokala slakterierna och underlättar deras arbete då de inte behöver ha kontakt med hundra olika köttproducenter utan det räcker att de har en slaktansvarig som har kontakt med Upplandsbonden.” - Amelie, Alsike Prästgård

Det behövs människor som går ihop och samarbetar men det krävs också helhjärtade insatser från enskilda individer för att drömmar om en lokal förening ska gå i uppfyllelse. Här verkar de ekologiska lantbrukarna ha en annan attityd och en mer positiv inställning till hur detta ska gå till. Diskussionerna kring marknadsföring och odling till exempel är helt annorlunda när enbart ekologiska lantbrukare träffas berättar Kalle:

”När vi träffas, vi ekobönder, har vi mycket mer diskussioner och aktiva diskussioner och inte är så negativa utan har en mycket positivare attityd till allting, ja men alltså det säger alla. Om man åker på ett vanligt LRF-möte då är det bara en massa gnäll.”

Nyttan med ekologisk produktion

Ekologisk produktion handlar främst om att nyttja naturresurser som energi, mark och vatten på ett hållbart sätt, samt att främja biologisk mångfald och ha en hög standard på djurens välfärd. Hur man hanterar skadegörare och ogräs, hur man förser näring till grödorna på bästa sätt och att djuren har en viktig roll i produktionen är tre faktorer som utmärker den ekologiska produktionen. Det är därför viktigt att djurhållare som driver ekologisk produktion ska ha dokumenterad kunskap om djurskydd och djurhälsa. Vidare när det gäller den ekologiska djurhållningen är det också viktigt att hela tiden sträva efter att djuren ska kunna bete sig så naturligt som möjligt. Två exempel är att höns inte får hållas i bur och att nötkreatur ska hållas lösgående. Ekologisk produktion hjälper till att uppnå de miljömål som Sveriges regering har satt upp och det är en av anledningarna till varför ekologisk produktion bör öka (Jordbruksverket, 2014). Jordbruk med ekologisk inriktning blir allt vanligare i Sverige och är även internationellt väletablerat. Det finns dock ingen som hävdar att dagens ekologiska jordbruk är hållbart som det ser ut idag men det används som ett verktyg för att minska miljöpåverkan och på så sätt arbeta i miljömålets riktning (Nilsson, 2007).

”Sen var vi upp på den här ekogalan och på den dagen är det då massa presentationer av alla kedjor, coop och arla och alla om hur marknaden har utvecklats. Vad de har för framtidsvisioner och just nu så är det ett väldigt sug på eko. Sista halvåret i fjol var det lite dåligt men sedan av någon anledning vände det år 2013 och nu även i år är det en väldig efterfrågan.” - Kalle, Hacksta Gård

Även om den främsta anledningen för Anders att bedriva ekologiskt jordbruk är företagsmässiga så upplever han ytterligare fördelar med den ekologiska inriktningen. Ekologisk produktion innebär mindre arbetsbörda för Anders på hans gård, men det är till viss del säsongsbetonat. Ekologiska lantbrukare har mer arbete på hösten i och med plöjningen men överlag så upplevs arbetet som mindre slitsamt. Han berättar här vad det främst beror på:

”Den största delen är att få skörda tre ton istället för sex ton på stora arealer och ändå ha samma netto, till och med bättre netto. Det är såklart att det går fortare att tröska. Tittar du på den säsongen som konventionella har framför sig nu när dom har en jättestor sprutsäsong framför sig, fantastiskt fina grödor, man vill ju göra allt för optimera sin skörd till hösten, då blir det mycket sprutning nu. Det är dagar, helger, kvällar, nätter, morgnar. Där har du en skillnad.”

Människor visar ett ökat intresse för ekologisk mat. Detta kanske beror främst på den samhällsutveckling som sker där folk blir allt mer miljömedvetna och vill veta vart maten de köper kommer ifrån och hur det påverkar miljön runtomkring oss.

”Tänket om att vi ska värna om miljön generellt, där tror jag ekologisk produktion har ett mervärde. Det har ju inte funnits förut.” - Anders, Skornome

Ingen av de gårdarna jag besökte bedrev gårdsbutik men alla nämnde det som en bidragande faktor för landsbygdsutveckling, ihop med djurens betydelse. Människor i städerna är idag väldigt miljömedvetna och tanken på att kunna köpa lokalproducerad mat lockar och därför ökar också efterfrågan. Det verkar vara en vanlig uppfattning bland lantbrukare att vårt samhälle behöver bli mer självförsörjande och framför allt ta vara på de ekologiska produkterna som odlas. Det behövs organisationer som förädlar enbart ekologiska produkter. Tron på en sådan samhällsutveckling finns om det ökade miljötänkandet fortsätter bland befolkningen.

”Jag tror det kommer dyka upp en organisation som kommer ta till vara på just den ekologiska produkten bättre, att förädla den. Att inte leverera dom som bulk utan ta till vara på dom till Salt å kvarn eller motsvarande där man kommer kunna förädla den bättre och få bättre betalt som producent. Det är jag helt säker på kommer komma, det kommer utvecklas mycket mera. Jag tror att, kanske inte det småskaliga lantbruket, men jag tror på det här tänket kring gårdsbutiksstuket, att vi kanske måste vara lite mer självförsörjande i vissa fall. Vi kan inte bara leverera allt i bulk. Samtidigt ser jag inte när det skulle ske men jag tror på något sätt att det kommer utvecklas, alltså folk pratar väldigt mycket om det. Det är jåkligt tufft att vara lantbrukare idag, framförallt för djur- och spannmålsproducenter överlag . Det har varit skitdåligt att vara det. Det har varit två tuffa år.” - Anders, Skornome

Sociala relationer och landsbygdsutveckling

Det kan vara ett värde i sig att lantbrukaren har en situation som upplevs som ”hållbar” för honom eller henne, att han eller hon upplever ha starka nätverk och starka sociala sammanhang över tid. Jordbruk är inte bara en produktionsform och ett sätt att värna om naturen, det är också en tradition och en kultur (Källström Nordström, 2008). En del av mångfunktionaliteten beror på hur många inkomstkällor lantbrukaren har. En gård kan ha många funktioner och bedriva verksamheter utöver själva lantbruket men antalet inkomstkällor är bara en del av gårdens mångfunktionalitet. De ekologiska fördelarna med ekologiskt jordbruk är betydelsefulla och ger utrymme för växter och djur att leva fritt i harmoni med naturen. Detta skapar ett väldigt gynnsamt lokalklimat. Ekologisk produktion, som en del av lantbrukets mångfunktionalitet, ger också en rad olika sociala och kulturella värden som skapar en mening och sammanhang (Björklund & Milestad 2008).

Jordbruket med produktion av livsmedel, upplevelser och entreprenadtjänster har stor betydelse för landsbygdens utveckling. Därmed är jordbruket en bidragande del i en hållbar samhällsutveckling även utanför den egna näringen. Livsmedelsproduktionen är ofta en bas för kombination av nya och traditionella verksamheter. Genom ett ökat intresse för avkoppling och turism kopplat till naturen och landsbygden ges förutsättningar för utveckling och tillväxt. Många människor väljer att flytta från staden till landet av flera anledningar. Framförallt för att komma nära de attraktiva livsmiljöer som jordbruket skapar. Detta ger underlag för bättre service som till exempel skolor och affärer men bidrar också till en levande landsbygd (SCB, Jordbruksverket, Naturvårdsverket och LRF 2012).

Allt fler människor besöker Alsike prästgård för att titta på djuren och de som personer som hyr stallplatser på Amelies gård får ofta med sig familjemedlemmar ut och detta upplevs som något positivt. De har åtta stycken inackorderade hästar som de tar hand om och fodret de får kommer från gården. Här berättar Amelie vad hästarna på hennes gård har för betydelse:

”Det är inte bara en ryttare, utan det är medryttare och det är familjer och gamla barn, det blir på något sätt flera människor involverade. De kommer till gården och ser och tittar på lammen och kanske köper ett lamm till hösten. Det blir en slags friskvård för dem och ger dem en större förståelse för vad som är jordbruk, att ha djur och ibland behöva ta bort djur. Det ger dem en större insikt i något som de inte skulle få annars.”

Människor som kanske aldrig besökt ett lantbruk eller suttit på en häst förut får chans att göra detta och chansen att de gör ett återbesök ökar. De sociala relationerna byggs på i och med detta och det är kanske framförallt närheten till naturen som lockar människor till Amelies gård.

Flera av besökarna bor i närliggande orter som Knivsta där ett liv i naturen kanske inte är självklart. Det finns en mängd olika studier som visar hur viktig naturen är för vår hälsa och hur de kan påverka våra kroppar positivt. Bland annat har naturen en stor inverkan på stressnivåerna i kroppen och forskning visar att människor som vistas i naturen lever längre och får minskade problem med hjärt- och kärlsjukdomar (Nystén, 2014).

Amelie berättar hur de som besöker gården upplever att de få en bättre förståelse för lantbruk och närheten till djur och natur har fungerat som friskvård för många människor. Detta sociala mervärde djuren medför är något som värderas högt och är en av de största drivkrafterna till att vilja driva jordbruket framåt.

Det är viktigt att uppmärksamma att sociala relationer har en inbäddad karaktär. Det vill säga att de stärks eller försvagas genom andra verksamheter. Gemenskap i en bygd skapas till exempel genom att de som bor på platsen gör saker tillsammans. Verksamheterna i sig behöver dock inte vara en garanti för att en social sammanhållning ska utvecklas, det blir därför en empirisk fråga om det förekommit aktiviteter som kan ha stärkt sociala band mellan människor. De lantbrukare jag intervjuade tror inte att enbart ekologisk produktion bidrar till landsbygdsutveckling, utan att det är jordbruket i sig som gör det. Att lantbruket är levande och erbjuder fler tjänster än bara livsmedelsproduktion.

”Kosläpp är ett väldigt bra sätt att locka ut folk på och då ökar man ju kontaktmöjligheterna. Många får ju komma ut att se, framförallt ungar får se hur mjölken kommer i mjölkpaketet. Det är ett väldigt bra sätt att stärka kontaktnätet mellan stad och land.” - Kalle, Hacksta

”Jag är inte helt säker på att ekologisk produktion gynnar landsbygdsutveckling rätt upp och ner, det tror jag människorna som är på landet gör, ja lantbruket överhuvudtaget. Det man saknar i sådana fall när man pratar om landsbygdsutveckling är djurhållningen som minskar hela tiden. Det har tyvärr inte vi, men djurhållningen, det bidrar till landsbygdsutveckling.” - Anders, Skornome

Gemensamt för två av de gårdar jag besökte var att det inte förekom särskilt många verksamheter förutom jordbruket. Både Hacksta och Alsike har stallplatser men förutom det och den egenförsäljning de har finns ingen annan verksamhet. Däremot ansågs båda de gårdarna vara mötesplaster för människor i bygden och mycket tack vare djuren. På Kalles gård i Hacksta märktes djurens betydelse avsevärt då de lockade människor till gården för att titta på de betande djuren i hagarna och kalvarna på våren. Framförallt är det många barnfamiljer som stannar för att titta och samtala. Detta har nog att göra med den närliggande skolan. Nära gården finns det även ett kulturarv, berättar han, som visar sig locka folk:

”De stannar och tittar och frågar lite grann, vi har bland annat ett gammalt vikingaskepp som är inristat i en berghäll här ute, så det är en del folk som har koll på det. De är ute och cyklar kanske och frågar om de får titta, även om vem som helst får stanna där frågar de ändå om det är okej. Nej så det är en ganska stor mötesplats faktiskt.”

Djuren har en viktig roll för landsbygden menar han och bidrar mycket till bland annat naturupplevelser och för att locka ut folk från stan. Tack vare att man på Hacksta gård dessutom säljer kött direkt till kund skapas ett större nätverk och Kalle upplever det som roligt att ha jobbat upp en trygg kundkrets:

”Vi har väldigt många kunder, så vi säljer mellan 12 och 15 utav de kavlar vi har hemma på gården. Det är också ganska kul faktiskt, att ha jobbat upp en så pass bra kundkrets att de flesta, det kanske är någon som försvinner om folk flyttar men det kommer alltid nya.”

Man verkar ta till vara på möjligheten att få träffa sina kunder och det hör inte till ovanligheten att de trognaste ibland stannar på fika. Detta skapar ett i sin tur ett mervärde för lantbrukaren som är ovärderligt. Kalle berättar hur det kan se ut på gården när de får besök:

”Framförallt i början på december brukar vi ha, när folk kommer hit, då bjuda på lite glögg, lite extra, en pepparkaka. Alla tycker det är jätteroligt att komma hit. Sen på vårkanten är det alltid någon barnfamilj som vill kolla på kavlarna, så nej det har vi gjort faktiskt i ganska många år, kört en egen lite försäljningshalva.”

Kap 5. Avslutande diskussion

Syftet med denna studie var att visa på vilket sätt lantbruket kan bidra till landsbygdsutveckling samt att förstå lantbrukarens vardagsverklighet som ständigt är under påverkan av politiken. Detta syfte anser jag ha uppnåtts då de frågeställningar som presenterades i den inledande delen av uppsatsen har besvarats. Det har visats sig att de lantbrukare som deltagit i studien driver ekologiskt jordbruk av olika anledningar, den drivkraft som däremot varit den främsta är utmaningen som driftsinriktningen innebär. Utmaningarna som lantbrukarna ställs inför varje dag visar sig vara det bästa med att bedriva ekologiskt jordbruk. Det ekologiska jordbruket anses vara en utmaning där framförallt växtodling upplevs som svårast, inte minst när det kommer till att upprätthålla näringsbalansen i marken och ogräsbekämpning. Dessa är två moment som lantbrukarna ständigt måste arbeta med för att optimera sin skörd då bekämpningsmedel inte är tillåtet och detta gör de till exempel genom att ha en välplanerad växtföljd. Även om den ekologiska inriktningen innebär fler utmaningar för lantbrukarna så är man eniga om att det är utmaningarna som driver dem framåt och ger glädje i arbetet. Framförallt uppstår denna glädje när man lyckas lösa de svårigheter som produktionen medför.

De jag pratat med har dessutom pekat på att ekologisk produktion kräver mer kunskap om växtodling jämfört med konventionell. Det finns ett naturligt praktiskt medvetande hos lantbrukarna som används när utmaningarna dyker upp. Det praktiska medvetandet kommer till uttryck i det vardagliga livet för att hantera olika situationer, utmaningar med jordbruket är en sån situation. Förutom att det är roligt att arbeta med det ekologiska så har studien också visat att tron på ett hållbart jordbruk också kan vara en drivkraft. Att sätta miljönytta och djurhållning i första hand för att arbeta mot ett mer miljövänligt samhälle har också visats sig vara en nyckelroll i att vilja fortsätta bedriva ett ekologiskt jordbruk.

Den tredje och sista drivkraften som kommit till uttryck i uppsatsen är den ekonomiska fördel som ekologiskt jordbruk innebär. Jordbruket drivs hos en av informanterna enbart av företagsmässiga skäl där miljönyttan inte är i fokus, utan den ekonomiska avkastningen. Det kan ses som ett uttryck för det entreprenörskap som många lantbrukare besitter. Det finns litteratur som pekar på att ekologiska lantbrukare har ett naturligt driv och utifrån mina intervjuer verkar karaktären på det ekologiska lantbruket vara just entreprenörsinriktad. Detta hänger ihop med lantbrukets mångfunktionalitet som diskuterats i uppsatsen senare del. Lantbrukets olika funktioner och verksamheter skapar nya tjänster för landsbygden och utvecklar den. I denna studie är kanske främst gårdarna som ansågs vara mötesplaster för

människor i närområdet ett uttryck för detta. Djuren har en viktig roll för landsbygdens utveckling, inte minst för att locka ut människor från staden till landet. En ytterligare slutsats som dragits är vikten av att jordbruket finns kvar. Det uttrycks en del oro inför nedläggningar och om hur det framtida svenska jordbruket kommer se ut. Det var ett märkbart orosmoment där det uttrycktes en form av ontologisk otrygghet hos informanterna. Samtidigt såg man en positiv utveckling för det ekologiska jordbruket då allt fler blir medvetna och har fått upp ögonen för det mer miljövänliga jordbruket. Nätverk och gemenskap är andra faktorer som upplevs som viktiga för landsbygden, inte minst i form av lokala föreningar.

De politiska instanser som finns i samhället påverkar en lantbrukares vardag. De kan utgöra både möjligheter men också hinder. Det fanns en tydlig uppfattning om att de stöd som jordbruket idag får är nödvändiga. Ingen av gårdarna som deltagit skulle klara sig utan dessa pengar i dagsläget och de utgör en möjlighet för att driva verksamheten framåt. Samtidigt ses dessa stöd som ett hinder, ett hinder mot att få ett rättvist pris på sina varor. I nuläget kommer stöden finnas kvar men det spåddes ändå en framtid utan stöd där lantbrukare ska få betalt för det de producerar. Skulle stöden försvinna krävs i sådana fall en motsvarande prishöjning på marknaden. Detta ämne är väldigt komplext och diskussionen skulle kunna fördjupas men materialet i denna uppsats känns otillräckligt. Däremot är frågan kring jordbruksstöden viktig att lyfta fram och kanske ett föremål för vidare studier.

Ekologiskt jordbruk skulle kunna ses som ett svar på hoten från den ohållbara utvecklingen och förbättra förutsättningarna för att förverkliga även en socialt hållbar utveckling. Även om begreppet social hållbarhet inte diskuterats så djupgående i denna uppsats har jag ändå sett tecken på en sådan hållbarhet. De sociala relationer och nätverk som skapas när människor möts på gårdar skapar en grund för detta. Sedan om det beror på den ekologiska inriktningen eller inte, är svårt att säga med tanke på omfattningen av denna studie. Det jag däremot kan dra slutsats om är att det svenska lantbruket behövs, oavsett driftsinriktning. Det är våra svenska bönder och de människor som lever på landet som tillsammans skapar en levande landsbygd.

REFERENSLISTA

Björklund, J., Milestad, R. 2008: *Ska hela Sverige leva?*. Stockholm: Formas

Domeij, Å 2007: *Lantbruket och människan – En studie av sociala effekter av ekologisk produktion*. Publicerad på www.cul.slu.se/publikationer/Sociala_effekter_2007.pdf

Giddens, Anthony 1984: *The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge: Polity Press.

Hansen, Kjell 1998: *Välfärdens motsträviga utkant. Lokal praktik och statlig styrning i efterkrigstidens nordsvenska inland*. Lund: Historiska Media.

Kvale, S., Brinkman, S., 2009: *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB

Nilsson, J. 2007: *Ekologisk produktion och miljö kvalitetsmålen – en litteraturgenomgång*. Snabba Tryck, Visby 2007.

Nordström Källström, H. 2008: *Mellan trivsel och ensamhet, om sociala villkor i lantbruket*. SLU Service/Repro, Uppsala 2008

Övrigt material

EU-upplysningen 2014: *EU:s jordbrukspolitik – hit går nästan halva budgeten.*

(<http://www.eu-upplysningen.se/Om-EU/Vad-EU-gor/EUs-jordbrukspolitik/>) Hämtad: 2014-06-26, 12:50

FN-förbundets webbredaktör 2012: *FN & hållbar utveckling, Rio+20*

(<http://www.fn.se/hallbarutveckling>) Hämtad: 2014-06-26, 12:39

Jordbruksverket 2014: *Börja med ekologisk produktion*

(<http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/miljoklimat/ekologiskproduktion/borjamedekologiskproduktion.4.7850716f11cd786b52d80001059.html>) Hämtad: 2014-06-26 13:20

Jordbruksverket 2014: *Vad är landsbygdsprogrammet?*

(<http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/landsbygdsutveckling/visionerochprogram/nyttlandsbygdsprogram20142020/vadarlandsbygdsprogrammet.4.1b8a384c144437186ea10a.html>) Hämtad: 2014-06-26 13:25

Jordbruksverket 2014: *Vad är ekologisk produktion?*

(<http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/miljoklimat/ekologiskproduktion/vadarekologiskproduktion.4.7850716f11cd786b52d80001021.html>) Hämtad: 2014-06-26 13:13

Landsbygdsdepartementet 2014: *Reform av den egna jordbrukspolitiken.*

(<http://www.regeringen.se/sb/d/6376/a/57962>)

Nystén, Eva-Maria, Folkhälsan 2014: *Naturen läker och stärker.*

(<http://www.folkhalsan.fi/sv/startside/Aktuellt/Tidningar/Artiklar-i-urval/Naturen-starker-och-laker-/>) Hämtad: 2014-06-26 13:36

Pressmeddelande, landsbygdsdepartementet 2014: *Nytt gårdsstöd ska stärka svensk*

matproduktion, (<http://www.regeringen.se/sb/d/18694/a/242699>) Hämtad: 2014-06-26 13:33

SCB, Jordbruksverket, Naturvårdsverket och LRF 2012: *Hållbarhet i svenskt jordbruk.*
Örebro

(http://www.scb.se/statistik/publikationer/MI1305_2012A01_BR_MI72BR1201.pdf)

Hämtad: 2014-06-06 13:03

Upplandsbonden 2014: *Ekologiskt kött med smak av den uppländska naturen.*

(<http://www.upplandsbondens.se/sv.html>) Hämtad: 2014-06-26 13:47

Wästfelt, A., Eriksson, C., Westholm, E. 2014: *Frihandeln gör oss blinda för värdet av vårt jordbruk. DN debatt* (<http://www.dn.se/debatt/frihandeln-gor-oss-blinda-for-vardet-av-var-t-jordbruk/>) Hämtad: 2014-06-26 13:10

BILAGA 1.

Här redovisas de frågor som jag utformade inför mina intervjuer och som legat till grund för min empiriska studie.

Frågeformulär

1. Kan ni berätta lite om gården? Historia, storlek, etc. Hur länge har ni varit verksamma?
2. Hur kom det sig att ni valde att ställa om till ekologisk produktion?
3. Har den ekologiska inriktningen inneburit en högre eller lägre arbetsbörda?
4. Hur arbetar ni med att främja biologisk mångfald och landskapet?
5. Vad anser ni är det svåraste med att driva en ekologisk gård?
6. Vad är det bästa med att driva en ekologisk gård?
7. Hur kan ekologisk produktion bidra till landsbygdsutveckling, tror du?
8. Förutom jordbruket, har ni någon annan verksamhet på gården?
9. Upplever ni att eran gård är en mötesplats för människor som bor runt om kring? Om ja, på vilket sätt?
10. Hur samverkar ni med andra aktörer i bygden och aktörer i livsmedelskedjans alla delar? Är denna samverkan viktig för er?
11. Har eran gård skapat arbetstillfällen?
12. På vilket sätt kan ekologiskt jordbruk bidra till en ökad turism tror du?
13. Har ni märkt att efterfrågan på ekologiska och närproducerade varor har ökat runt Uppsalaområdet?
14. Hur upplever ni omgivningens attityder gentemot ekologiska gårdar? Påverkas ni av dessa?
15. Hur tror ni relationen mellan stad och land kan förbättras genom ekologiskt lantbruk? (t.ex. stärkta kontaktnätverk)
16. Är det viktigt att gården förs vidare till nästa generation?
17. Får du något jordbruksstöd idag? Tycker du det behövs någon lagändring eller nytt styrmedel för att det ska vara enklare att verka som ekologisk lantbrukare?
18. Hur tror du framtiden ser ut för ekologiska lantbrukare i Sverige?